

Török Gábor Emlékülés

A Központi Élelmiszer-tudományi Kutató Intézet (KÉKI), az MTA Élelmiszer-tudományi Komplex Bizottsága, valamint a MÉTE 2002. december 18-án emlékülést szervezett Török Gábor (1902-1966), a KÉKI alapító főigazgatója születésének századik évfordulója alkalmából. A rendezvényen a szervezőkön kívül megjelentek az Oktatási Minisztérium és az FVM képviselői, továbbá az együttműködő partner intézetek munkatársai. A levezető elnök tisztségét betöltő Bánáti Diána, a KÉKI főigazgatója emlékeztetett rá, hogy Török Gábor munkássága meghatározó volt az egész magyar élelmiszeripar fejlődése szempontjából. Igen széles körű kutatási spektruma kiterjedt többek között a tartósítóiipari termékek gyártástechnológiájára, a gyorsfagyasztás elméleti és gyakorlati kérdéseire, a kötött víz szerepére az élő szervezetekben, valamint a pektinek tanulmányozására. Hazánkban ő foglalkozott először (már 1956-ban!) az élelmiszerek ionizáló energiával való tartósításának problémájával. Különösen érdekelte a liofilezés kérdésköre (fagyasztva szárítás: olyan eljárás, melynek során a szárítandó termékből a víz jelentős részét a fagyasztott állapotból való szublimáltatással távolítják el). Török Gábor nem bízott a csak tapasztalati alapokon nyugvó gyártási eljárásokban, ezért igen fontosnak tartotta a kutatásokat és több kutató laboratóriumot is létesített Magyarországon.

A bevezetést követően az egykori munkatársak személyes visszaemlékezést hallgathatta meg a közönség. Holló János kiemelte, hogy Török Gábor nagyszerű konstruktív mérnök volt, aki széles körű szakmai ismeretekkel rendelkezett. Beke György szerint Török Gábor nevéhez fűződik a gyorsfagyasztás megvalósítása Magyarországon: az ő kutatásai alapján hozták létre 1942-ben a Pozsony melletti Diószegen az első hazai gyorsfagyasztó üzemet, melynek vezetője is volt. A háború után, 1947-ben Török Gábor irányításával és az ő kutatásai nyomán indult meg Budapesten a Mirelite gyorsfagyasztó üzem, majd 1950-ben megbízták az Országos Mezőgazdasági Ipari Kísérleti Intézet átszervezésével és vezetésével. Az ő kezdeményezése nyomán - Magyarországon először - a hűtőházak mellé nagy feldolgozóüzemeket építettek. Az 1959-ben megalakult Központi Élelmiszeripari Kutató Intézet első főigazgatója lett.

Szalai Lajos arra hívta fel a figyelmet, hogy Török Gábor ízig-vérig rendkívül igényes kutató ember volt, emellett azonban oktatással is foglalkozott: részt vett az egyetemi mérnökképzésben és a budapesti

Felsőfokú Élelmiszeripari Technikum létrehozásában, ahol 1962-ben a kémia tanszék vezetője lett. Kárpáti György Török Gábornak a magyar hús- és konzervipar fejlesztése érdekében tett erőfeszítéseit méltatta kiemelve, hogy mindennek előtt az alapanyag minőségére figyelt. Az 1952-ben megjelent 3 kötetes "Tartósító-, hús- és baromfiipari kézikönyve" sokáig tankönyv volt, amelyet cseh, román és szlovák nyelvre is lefordítottak. Elévülhetetlen érdemeket szerzett az iparági szabványok, valamint az eljárási és vizsgálati módszerek kidolgozásában. Farkas József arról beszélt, hogy az 1959. július 1-én megalakult KÉKI az ipar egészét vagy több iparágat érintő feladatokkal, továbbá alapozó és a távlati fejlesztést szolgáló kutatásokkal foglalkozott. Török Gábor irányítása alatt a magyar élelmiszeripari kutatás "történelmi jelentőségű" alakjai vezették az egyes osztályokat. A KÉKI Török Gábor munkássága révén néhány év alatt vált nagy intézetté. Biacs Péter röviden ismertette Török Gábor közéleti tevékenységét egészen a MÉTE jogelődjénél, a Mezőgazdasági-Ipari Tudományos Egyesületben betöltött szerepétől kezdődően: bátran vállalta az ipar képviselőjét olyan korokban is, amikor az nem volt egészen veszélytelen. Török Gábor az "Egyesület szentjei" közé tartozik, ezért indokolt lenne, hogy a KÉKI, az MTA ÉKB és a MÉTE közösen tegyen javaslatot mellszobrának és/vagy emléktáblájának elhelyezésére az FVM arcképcsarnokában.

Az emlékülés hivatalos részének befejezése után a közönség soraiból is többen felidéztek Török Gáborral kapcsolatos személyes élményeiket. A felszólalásokból egy olyan ember képe rajzolódott ki, akit kitűnő humorérzékkel és szeretettel áldott meg az élet. A fiatal szakemberek továbbképzését különösen szíven viselte, szakmai karrierjüket egyengette és képviselőjüket is biztosította. Kutatásait és egyéb munkáit mindig rendkívüli alapossággal végezte.

Az emlékülés végén a rendező szervezetek képviselői megkoszorúzták Török Gábornak a KÉKI 5. számú épületében levő emléktábláját.

Bővülő pályázati lehetőségek az élelmiszerbiztonsági és a minőségirányítási rendszerek kiépítéséhez

A SZENZOR Gazdaságmérnöki Kft. 2003. március 12-én a Hotel Budapest Metropol szállóban konferenciát tartott, amelyen tájékoztatást nyújtott a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) által

kiírt új pályázati lehetőségekről, továbbá az Európai Unióban alkalmazott, piacra jutást segítő eljárásokról és technikákról. Az FVM részéről **Falus Gabriella** és **Mészáros Lívia**, az Élelmiszeripari Főosztály munkatársai elmondották, hogy 2002-ben összesen 13 TQM pályázat érkezett, amelyek közül csak 1-et utasítottak el. A pályázott TQM elemek megoszlása a következők szerint alakult: QFD (a minőségi funkció lebontása) 6, benchmarking 4, EFQM Kiválóság Modell 1 és Balanced Scorecard (Kiegyensúlyozott Stratégiai Mutatószám-rendszer) 1 pályázat. 3 cég több TQM elem bevezetését tűzte ki célul. A Bíráló Bizottság összesen mintegy 15 millió forint kifizetését ítélte meg. Az agrártámogatásokkal kapcsolatos idei tudnivalókat a következő két jogszabály foglalja össze:

290/2002. (XII.27.) sz. Kormányrendelet az agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének általános feltételeiről;

3/2003. (I.24.) sz. FVM rendelet az agrárgazdasági és vidékfejlesztési célok 2003. évi költségvetési támogatásáról.

A rendelet értelmében kérelmezés alapján az alábbi célokra adható támogatás:

- A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredet-megjelölésének és földrajzi árujelzőinek oltalma (199.§),
- A hagyományos különleges tulajdonságú élelmiszerek megfelelőségének tanúsítása (200.§),
- A HACCP rendszer megvalósítása (195.§).

Pályázat útján elnyerhető támogatások:

- Az ISO 9000:2000 szerinti minőségirányítási rendszerek megvalósítása (198.§),
- TQM elemek megvalósítása (196.§),
- Nyomon követhetőség (197.§).

A pályázat TQM (Teljes körű Minőségirányítás) témakörrel kapcsolatos részét **Mikó György**, a Szenzor szakmai és marketing igazgatója ismertette, különös tekintettel a minőségügyi eszközök összefüggéseire és egymással való kapcsolatára. Kiemelte, hogy a közhiedelemmel ellentétben a TQM maga nem rendszer, így azt nem is tanúsítják; a TQM a korszerű minőségügyi eszközök halmaza s mint ilyen, a stratégiai tervezés alapjául szolgál. A folyamatköltség-elemzés lehetővé teszi a folyamatok kézben tartását és az üzemviteli költségek csökkentését. A pénzügyi, számviteli

mutatók (mérleg, eredmény kimutatás, cash flow) elemzése azonban önmagában nem elegendő, mivel a túl sok adat hosszabb távú előrejelzésre nemigen alkalmas, hanem a vezetői döntéshozatal folyamatában inkább a rövid távú gondolkodásra ösztönöz. Nem teszik lehetővé a munkatársak teljesítményének mérését és az okozatok mögött rejlő okok feltárását sem.

Kovács Zoltán stratégiai igazgató konkrét példán mutatta be, hogyan alkalmazták az ún. QFD ház felépítését a GLOBUS Konzervipari Rt.-nél. Egy 2002. évi pályázat keretében a hűtőipari gyorsfagyasztott termékek fejlesztését tűzték ki célul, s ehhez alkalmazták a QFD-t, ami tulajdonképpen a fogyasztók igényeinek műszaki nyelvre való „lefordítását” teszi lehetővé. A döntési mátrix kidolgozásához SWOT elemzést (Erősségek, Gyengeségek, Lehetőségek, Veszélyek) és benchmarkingot is végeztek. Jól tudva, hogy a piacon a vevő általában nem a minőség, hanem az ár/érték hányados alapján választja ki a megvásárlásra kerülő árut, a következő kérdésre keresték a választ: mit kell beépíteni a termékbe, amit a vevő hajlandó megfizetni? A QFD elemzésből egyértelműen kitűnt, hogy a legfontosabb feladat az új receptúrák kidolgozása a vizsgált termékcsaládon belül, továbbá az ár/érték arány megtartása a piac értékítéletének folyamatos nyomon követése mellett.

A HACCP és a GMP (Jó Gyártási Gyakorlat) alkalmazásának eddigi tapasztalatait tekintette át röviden előadásában **Földháziné Dr. Ráth Gertrúd**, a Szenzor vezető tanácsadója. Az EU élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos elvárásait - ami röviden így foglalható össze: a termék legyen biztonságos „a farmtól az asztalig” - az Európai Parlament 178/2002. számú, az élelmiszerjog alapelveiről és követelményeiről szóló rendelet foglalja össze. Lényeges új szempont, hogy a biztonság érdekében az élelmiszerjog alapelveit a takarmányokra is ki kell terjeszteni. Ezáltal a GMP kiegészül a Jó Mezőgazdasági Gyakorlattal (GAP), ami többek között a következőket foglalja magában: 1.) racionális szerves- és műtrágya, valamint növényvédőszer használat; 2.) környezet- és egészségvédelem; 3.) a természeti erőforrások (víz, energia) hatékony felhasználása és recycling (újra hasznosítás); 4.) vadvédelem, tájgazdálkodás.

Végezetül **Tarján Gábor**, a Szenzor ügyvezető igazgatója ismertette az ISO 9000:2000 szabványcsalád nemzetközi alkalmazási tapasztalatait a mezőgazdaságban és az FVM ezzel kapcsolatos pályázati lehetőségeit. A hangsúly itt az ágazat-specifikus minőségi programok és rendszerek

gyakorlati megvalósítására esik. Az FVM pályázat útján megtéríti a tanácsadói és tanúsítási költségek legfeljebb 50 %-át.

A jelenlevők kérdései elsősorban az őstermelők (egyéni gazdák) piacra jutási lehetőségeinek javítását, illetve az azt elősegítő pályázati feltételeket firtatták.

Budapesten tartotta Közgyűlését és a Végrehajtó Bizottság ülését a Nemzetközi Gabonatudományi és Technológiai Szövetség (International Association for Cereal Science and Technology = ICC)

Salgó András Harald Perten díjjal tüntették ki.

Magyarország az ötvenes évek óta tagja a Nemzetközi Gabonatudományi és Technológiai Szövetségnek, annak a szervezetnek, amely vezető szerepet tölt be a gabonákat érintő nemzetközi szabványok kidolgozásában együttműködve az Európai Unióval és a Nemzetközi Szabványügyi Szervezettel az ISO-val, továbbá rendezvényeivel és kiadványaival segíti a nemzetközi tudományos és gazdasági együttműködést. Magyar szakemberek mindig fontos szerepet játszottak az ICC-ben. Jelenleg Salgó András az ICC Végrehajtó Bizottságának a tagja és munkabizottság vezető, Lásztity Radomír az ICC tiszteletbeli elnöke és a Technikai Bizottság igazgatóhelyettese, Örsi Ferenc a Matematikai-Statisztikai Munkabizottság elnöke és Mosonyi Ágota a magyar nemzeti képviselő.

Előbbiek miatt is örültünk, hogy a címzett ülésekre most Budapesten került sor. A rendezvények során először is a nemzetközi szabványosítás érdekében kifejtett munkát tekintették át. Az elmúlt évben az alfa-amiláz és a diétás rost meghatározás módszere és a kukoricaminősítés szerepelt a fő témakörök között. Megtárgyalták az Európai Szabványügyi Szervezettel (CEN) és az Amerikai Gabonakémikusok Szövetségével (AACC) történő együttműködés további feladatait.

Az EU illetékeseivel kötött megegyezés alapján javaslatokat tett az ICC az EU által támogatott kutatási projekt témáira.

Végül döntés született a következő időszak ICC szponzorálta rendezvényeiről. A Közgyűlés jóváhagyta az elkészült ideiglenes szabványok szövegét, amelyet véleményezésre küldenek ki a tagországoknak. Ugyancsak jóváhagyta az elmúlt évi gazdálkodást. Bizottságot jelölt ki az Alapszabály módosításának az előkészítésére.

Ami a személyi döntéseket illeti, számunkra nagy öröm és elismerés, hogy Salgó Andrást kiemelkedő tudományos és szervezési tevékenységéért Harald Perten Díjjal tüntették ki. A díjat a budapesti ICC Konferencia keretében nyújtották ünnepélyen át. Salgó Andrásnak ezúton is gratulálunk a rangos nemzetközi tudományos kitüntetéshez.

A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar felkészülése az EU-tagságra

Az európai prioritásoknak megfelelően a magyar kormány kiemelten kezeli az élelmiszerbiztonság garantálását az egész élelmiszerláncban, a fogyasztók egészségének és érdekeinek védelmét, a versenyképesség növelését, valamint az agrár- és vidékfejlesztés korszerűsítésének feladatait. Küszöbön álló csatlakozásunk után ugyanis csak a fentiek maximális figyelembe vételével érhető el, hogy a mezőgazdasági termelők méltányos jövedelemhez, a fogyasztók pedig biztonságos és jó minőségű élelmiszerekhez jussanak. Az EU elvárásoknak való megfelelés már most, a csatlakozás előtt is alapkövetelmény a támogatások megszerzéséhez, de egyre inkább nélkülözhetetlen a tisztességes piaci verseny biztosítása és a fogyasztói bizalom fenntartása érdekében is.

Ahhoz, hogy a nem csekély elvárásoknak eleget tehessenek, az élelmiszergazdaság szereplőit - beleértve a mezőgazdasági alapanyag-termelőket is - mindenek előtt pontos és naprakész információval kell ellátni a velük szemben támasztott követelményekről és a rendelkezésre álló kedvezmények, illetve támogatások igénybe vételének lehetőségeiről. Ezt a célt szolgálta 2003. március 19-én az Európai Minőségügyi Szervezet Magyar Nemzeti Bizottság (EOQ MNB), valamint a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) által szervezett egész napos szakmai rendezvény, amelyen a vártnál is több érdeklődő jelent meg. **Dr. Molnár Pál**, az EOQ MNB elnöke megnyitó beszédében kiemelte, hogy Magyarország kiváló ökológiai adottságokkal rendelkezik a speciális élelmiszerek (az ún. Hungarikumok) előállításához, ami egyedülálló lehetőségeket teremt számunkra a csatlakozás után immár 400-450 milliós európai fogyasztói piacon. Ahhoz azonban, hogy élni tudjunk az adott lehetőségekkel, maximálisan fel kell készülnünk a tagság nyújtotta előnyök kihasználására. Ehhez mindenek előtt információra van szükség: egy olyan európai kultúra részévé válunk, amely a sokféleségen alapul és ahol a termelők nem egymás rovására, hanem egymással szorosan együttműködve,

együtt dolgozva és egymást kiegészítve fognak boldogulni (ez az ún. „Win-win” elv, amely szerint nincsenek vesztesek, hanem mindenki győz).

A magyar agrárágazat felkészülése az EU tagságra, különös tekintettel a vidéki térségek fejlesztésére és a tájjellegű termékekre

Magyari Anna osztályvezető (SAPARD Hivatal) röviden áttekintette az élelmiszeripari tevékenységek támogatási lehetőségeit 2003-ban. Kiemelte, hogy a SAPARD egy különleges előcsatlakozási program a mezőgazdaság és a vidék támogatására, amely kettős célt szolgál: egyrészt a versenyképes agrárgazdaság kialakítását és a vidék népességmegtartó képességének növelését, másrészt pedig egy olyan intézményrendszer létrehozását, ami lehetőséget biztosít az Európai Unió-s támogatások (pl. Strukturális Alapok) magyarországi fogadására. Már meghirdetésre került az első három intézkedés: 1.) a mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása, 2.) a mezőgazdasági és a halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése, továbbá 3.) a vidéki infrastruktúra korszerűsítése. 2003. májusában a maradék öt intézkedés is meghirdetésre kerül, amelyek között prioritást élvez a tevékenységek diverzifikálása és az alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése (további intézkedések: szakképzés, az agrár-környezetvédelmet és a tájfenntartást szolgáló termelési módszerek elterjesztése, a termelői csoportok felállítása és működtetése, a technikai segítségnyújtás, valamint a falufejlesztés és -felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése).

Az elmondottakból látható, hogy a SAPARD esélyt biztosít a vidéki lakosság életminőségének hosszú távú javítására, illetve a versenyképesség növelésére. Lényeges szempont, hogy az igénybe vehető EU források mellett 25 % hazai forrást is biztosítani kell. A legfontosabb vonatkozó jogszabályok a következők:

- 72/2002. (VIII.15.) FVM rendelet a SAPARD Tervben meghatározott agrár- és vidékfejlesztési célok támogatásáról
- 53/2001. (VIII.17.) FVM rendelet „Magyarország SAPARD Terve 2000-2006.” kihirdetéséről
- 290/2002. (XII.27.) Korm. Rendelet az agrár- és vidékfejlesztési támogatások igénybevételének általános feltételeiről

Pallóné Dr. Kisérdi Imola főtanácsos (FVM Európai Integrációs Főosztály) elmondta, hogy a HAGYOMÁNYOK-ÍZEK-RÉGIÓK (HÍR)

programot az FVM az Európai Unió EUROTERROIRS (Európa Vidékei) kezdeményezéséhez csatlakozva 1998-ban indította el. Célkitűzése az volt, hogy létrehozza Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági termékeinek és élelmiszereinek gyűjteményét. A HÍR program gyakorlati kivitelezését az FVM AMC Kht. irányította. Két éves gyűjtőmunka eredményeként sikerült elkészíteni összesen 300 termék szakmai-történeti leírását régióként és azon belül ágazati bontásban. Ezen termékleírások gyűjteménye egy kétkötetes könyv alakjában, 2000 példányban, 2002. tavaszán jelent meg. A program logója (1. ábra) a Magyar Szabadalmi Hivatal által 172 636 lajstromszámon bejegyzésre került. A HÍR gyűjtemény komplex hasznosítási programjához három fő irányvonalat határoztak meg, amelyek a marketing és az iparjogvédelem eszközeivel történő hasznosításra, illetve a nemzeti agrár-környezetvédelmi és vidékfejlesztési programokba való integrációra vonatkoznak (itt különösen nyilvánvaló a kapcsolódás a SAPARD Tervhez).

1. ábra: A HÍR program logója

A versenyképesség olyan komplex fogalom - mutatott rá előadásában **Dr. Szabó Zoltán** ügyvezető titkár (Magyar Termelői Értékesítő és Szolgáltató Szervezetek / Szövetkezetek HANGYA Együttműködése) -, amely az áru minőségén és az előállítás költségein túlmenően a piacra juttatás eszköztárságát (pl. támogatások) és a gazdasági érdekérvényesítés intézményrendszerét is magában foglalja. A versenyképességgel kapcsolatos mai problémáink számos tényezőre vezethetők vissza, így többek között a termelők atomizáltságára, a megfelelő mennyiségű és minőségű alapanyag, valamint a bizalom és a biztonság hiányára, az alacsony támogatottsági és technológiai szintre, végül a termékpiaca egyes szakaszai közötti ellenérdekeltségre. Az Európai Unióban viszont az elsődleges termelők szövetkezeti összefogása már többnyire kiküszöbölte ezeket a problémákat, hatékony eszközt biztosítva a termelők érdekérvényesítéséhez, ami végső soron a piacra jutás magasabb hatékonyságában és a versenyképesség fokozódásában nyilvánul meg.

Magyarországon is szükség van tehát az EU-konform termelői csoportok létrehozására a 85/2002. (IX.18.) FVM rendelet alapján, amely az alábbiak szerinti definíciót adja:

1.§ (2) A termelői csoportok az azonos termék, illetve termékcsoporthoz szerint szerveződő termelők olyan együttműködései, amelyekben piaci pozícióik megerősítése érdekében az általuk önállóan végzett mezőgazdasági, erdészeti vagy halászati alaptevékenységükhöz illeszkedő tevékenységekre, különösen az általuk előállított növényi és állati termékek termelési folyamatának elősegítésére, termékeik feldolgozásra való átvételére, tárolására, piacképes áruvá történő előkészítésére, valamint közös értékesítésére ... önkéntesen társulnak.

A termelői csoportok létrehozásának fő céljai a következők:

- a) biztosítani a termelés megszervezését és hozzáigazítását a kereslethez, különösen a minőség és mennyiség tekintetében;
- b) biztosítani a tagok termékeinek tárolásához, áruvá történő előkészítéséhez és értékesítéséhez szükséges technikai hátteret;
- c) ösztönözni a kínálati oldal koncentrációját és elősegíteni a tagok által előállított termékek forgalomba hozatalát;
- d) csökkenteni a termelési költségeket és stabilizálni a termelői árakat;
- e) ösztönözni a tagokat környezetkímélő termesztéstechnológiai és termelési, tenyésztési módszerek, valamint hulladék-felhasználási eljárások alkalmazására, különösen a víz, a talaj és a táj minőségének védelme, a biológiai sokszínűség megóvása és/vagy elősegítése érdekében.

Schütz Nándor főcsoportfőnök-helyettes (FVM Integrációs Főcsoportfőnökség) előadásában rámutatott arra, hogy az EU koncepció szerint a biztonságot az alapoknál, vagyis a termelőknél kell megteremteni. Mivel a magyar gazdák termelési költségei ma még jóval alacsonyabbak mint nyugati társaiké, amellet egy sor költséges, főleg agrár-környezetvédelmi feladat ellátása alól is átmeneti mentességet (derogációt) kaptunk, a csatlakozás után a jövedelempótló közvetlen kifizetések fokozatosan kerülnek bevezetésre az alábbi ütemezés szerint:

A jelenlegi tagállamoknak járó teljes támogatás %-ában

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU forrás	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
EU + nemzeti forrás	55	60	65	70	80	90	100	100	100	100

A tárgyalások eredményeként lehetőség nyílt a közvetlen kifizetések nemzeti költségvetésből történő kiegészítésére, minden évben max. 30 %-al. Így a magyar gazdák már 2010-ben tulajdonképpen megkapják a teljes uniós támogatást. A direkt kifizetések 90 %-a a gabonafélékre, olajmagvakra és fehérjenövényekre jut, de jelentős támogatáshoz jutnak a szarvasmarha, a juh vagy a dohánytermelők is. Előnyként jelentkezik a támogatások kiszámíthatósága, hiszen az európai szabályozás hosszabb időre rögzített.

Bene Tiborné osztályvezető (FVM Vidékfejlesztési Programok Főosztálya) rövid összehasonlító elemzés keretében tekintette át a vidékfejlesztés cél- és eszközrendszerét az Európai Unióban és Magyarországon. Az ún. homokóra modell a partnerséget, a kistérségi integrált programokat és a koordinációt helyezi a középpontba. A prioritások közé tartozik a versenyképesség és a foglalkoztatottság növelése, az infrastruktúra és a humán tőke fejlesztése, valamint a környezet és az egészségi állapot javítása. Magyarországon a 2013-ig terjedő hosszú távú célokat a Nemzeti Fejlesztési Terv foglalja össze, amely a regionális különbségek csökkentésére és a jövedelmi szintek kiegyenlítésére a következő Operatív Programokat (OP) tartalmazza: Gazdasági Versenyképesség OP, Humánerőforrás-fejlesztési OP, Agrár- és Vidékfejlesztési OP, Környezetvédelmi és Infrastruktúra OP, Regionális OP. A modellprogramok közül kiemelésre kíváncsoznak a feldolgozási modellprogramok, az agrárszerkezet-átalakítási célprogram a Duna-Tisza közén fekvő Homokhátságon, továbbá a falusi és az agrárturizmus fejlesztését, valamint a piacra jutás megkönnyítését célzó „Vas-Zalai Almaút”. 2003. májusában újabb pályázati kiírások várhatók elsősorban a kiváló minőségű, hagyományos és tájjellegű élelmiszer-termékek előállítására és továbbfejlesztésére, ami végső soron a piacra jutás támogatását jelenti.

A magyar élelmiszerszabályozási rendszer EU harmonizációja

Az élelmiszerbiztonság most kiépítés alatt álló intézményrendszeréről tartott előadást **Dr. Biacs Péter** helyettes államtitkár (FVM). Mindenek előtt leszögezte, hogy az emberi szervezetbe jutó szennyeződések 70%-a az élelmiszerek elfogyasztásából származik, ezért a fogyasztót minden esetben tájékoztatni kell az élelmiszerek eredetéről, összetételéről és minden más szükséges tudnivalóról (a címke mellett az áruk vonalkódján is sok információ helyezhető el). Az élelmiszerbiztonság (food safety) fogalma

jelenti azt a feltételrendszert, melynek teljesülése esetén az élelmiszer nem ártalmas az emberi egészségre és életminőségre, nem okoz semmilyen kárt a fogyasztónak. Ezzel szemben az élelmiszer minőség (food quality) azon feltételek teljesülésére vonatkozik, amelyek által az élelmiszerek értéke leírható és piaci versenyképessége biztosítható. A „termőföldtől a fogyasztó asztaláig” terjedő élelmi lánc magában foglalja a takarmány biztonságot is: ez azt jelenti, hogy csak ismert eredetű, kellően megtisztított, kártevőktől mentes eledelt szabad adni az állatoknak. A szennyező anyagok jelentős része ugyanis felhalmozódik az állatok egyes szerveiben, ami által a fogyasztó egészségét is veszélyeztethetik.

Az élelmiszerbiztonság garantálása, vagyis a fogyasztó védelme az élelmiszerekben levő káros anyagoktól elsősorban a hatóságok feladata: ide tartozik a kockázatelemzés alkalmazása, az élelmiszerek nyomon követhetőségének biztosítása (pl. a haszonállatok egyedi regisztrálása és a számítógépes adatbázisok létrehozása), valamint a járványok, tömeges megbetegedések azonnali felismerését lehetővé tevő gyors riasztási rendszer kiépítése.

A vizsgáló laboratóriumok közötti koordináció, illetve az összehangolt hatósági intézkedések (tiltás, karanténba zárás, áruk visszahívása) elengedhetetlenül szükségessé teszik a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal felállítását, ami egyben alkalmas kapcsolódási pontot is jelent a magyar kormány és az Európai Unió megfelelő szervezetei között. A Hivatal tehát - melynek tervezett létszáma 2003-ban 25 fő - egy új kormányközi szervezet, amely a minisztériumok élelmiszer ellenőrzéssel foglalkozó hatóságainak tevékenységét hivatott koordinálni. Fő feladata a kockázatbecslés (Risk Assessment), amely jelentések és döntés előkészítő tanulmányok megírásában, valamint szakértői testületek (panelek) felállításában és véleményük meghallgatásában ölt testet. Közvetlen kapcsolatot tart az Európai Élelmiszer-biztonsági Hivatallal (EFSA). A kockázatkezelés (Risk Management) azután már a hatóságok feladata.

Igen átfogó képet adott a magyar élelmiszerszabályozási rendszernek az EU-tagság elnyerésétől várható átalakulásáról **Dr. Rácz Endre** osztályvezető (FVM Élelmiszeripari Főosztály). Jelenlegi és jövőbeli élelmiszerszabályozásunk az alábbi alkotóelemekből tevődik össze:

1. Világméretű szabályozás (FAO/WHO Codex Alimentarius)
2. EU jogalkotás
3. Nemzeti jogalkotás

4. Nemzeti szabványosítás, Magyar Élelmiszerkönyv

5. Egyéb (részterületi/önszabályozás)

Az ENSZ szakosított szervezetei által az egész világon egységesülő élelmiszerszabályozás mindenképp előtti a tudományos háttér megújítására és az átláthatóság növelésére, valamint a fejlődő országok aktívabb bekapcsolására törekszik. Az Európai Unióban a Csatlakozási Szerződés aláírásától (Athén, 2003. április) Magyarország megfigyelői státuszt kap. Ez azt jelenti, hogy a döntéshozatalt ugyan egyelőre még nem befolyásolhatjuk, de véleményt már nyilváníthatunk. Ezen időszak alatt kialakul a résztvevő személyek köre, az itthoni háttér és a kívánatos tárgyalási technikát is elsajátíthatjuk. Ha azután 2004. májusában Magyarország teljes jogú EU tag lesz, akkor már természetesen szavazhatunk is. Itt legfontosabb feladatként a magyar álláspont egyeztetése jelentkezik majd a különböző EU fórumokon (Bizottság, Európai Parlament).

EU-taggá válásunkkal azonban nemzeti szuverenitásunk egy részét kénytelenek vagyunk önként feladni. A korlátozott szuverenitás következményeként a közös politikák területén (pl. élelmiszerbiztonság) nincs önálló nemzeti jogalkotás, míg egyéb területeken (az áruk szabad áramlása) a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) előírásai is korlátozást jelentenek. A kölcsönös elismerés európai elve alapján a nemzeti joganyag notifikációt igényel (lásd: Cassis de Dijon eset).

Az EU jogszabályok hazai alkalmazását megnehezíti, hogy a közvetlenül hatályos, a majdani magyar nyelvű EU Közlönyben publikált rendeleteknek nincs összevont, egységes szövege, ami egyrészt értelmezési problémákat vet fel, másrészt szükségessé teszi az összes módosítás ismeretét is. A direktívák (irányelvek) pedig megkövetelik az önálló nemzeti jogszabály kidolgozását. Az EU direktívák átvételét a Magyar Élelmiszerkönyv I. kötete valósítja meg, ami kötelező hatállyal bír.

A korlátozott nemzeti szuverenitás a szabványosítás területén is éreztetni fogja hatását. Jelenleg mintegy 6400 előregedett, EU szabályokkal párhuzamos, nemzetközi háttérrel nem rendelkező nemzeti szabványunk van, ami visszavonás előtt áll. Önálló nemzeti szabvány kidolgozása csak CEN (Európai Szabványosítási Bizottság) notifikáció után lehetséges.

A jelölési szabályok és a Magyar Élelmiszerkönyv várható változásait ismertette előadásában **Ősz Katalin** vezető főtanácsos (FVM Élelmiszeripari Főosztály). Alapvető változásokra a jelölés területén nem

kell számítani, hiszen már a jelenleg hatályos Élelmiszer törvényünk és annak végrehajtási rendelete is az EU szabályozáson alapult. Az európai élelmiszerjog harmonizációs folyamata záróakkordjaként - az Európai Parlament és a Tanács 2000. március 20-án kelt 13/2000/EC számú irányelve (tárgya: a tagállamoknak az élelmiszerek jelölésére, kiszerezésére és reklámozására vonatkozó jogszabályai harmonizálása) alapján - a közeljövőben várható egy új, önálló rendelet kiadása az élelmiszerek jelölési szabályairól. A jelölés elemei a következő pontok szerint foglalhatók össze: 1. Az élelmiszer megnevezése, 2. Az összetevők listájának feltüntetése, 3. Nettó mennyiség, 4. A minőségmegőrzési időtartam jelölése, 5. Fogyaszthatósági idő, 6. Az élelmiszerek előállítójának vagy csomagolójának vagy forgalmazójának neve és címe, 7. Az eredet vagy a származás helye, 8. Felhasználási útmutató, 9. Tárolási vagy felhasználási feltételek, 10. Alkoholtartalom. Az adott élelmiszer jellegétől függően a könnyen érthető és olvasható jelölést jól látható helyen, feltűnően kell elhelyezni a csomagolóanyagon, a csatolt címkén vagy a dokumentációban. A jelölés szabályozásában az új rendelet alapvető változást nem hoz, néhány kisebb módosításra azonban fel kell készülni; így például a zsír- és kötőszövet-tartalom függvényében a „hús” megnevezést, valamint az aromaként felhasznált kinin és koffein mennyiségét is fel kell majd tüntetni az összetevők között. Várható az ún. 25%-os szabály törlése és az allergén anyagok feltüntetésére vonatkozó kötelezettség előírása.

Ami a Magyar Élelmiszerkönyvet illeti, fontos változás várható a II. kötet termékleírásainak jogi státuszát illetően. EU tagságunktól kezdve ugyanis nem tartható fenn tovább azok „kvázi” kötelezősége, így a II. kötet valóban az irányelv szerepét fogja betölteni. Elkezdődött már az a munka, melynek keretében a szakmai bizottságok meghatározzák azokat a termékeket, amelyek minőségi követelményeit - tekintettel a fogyasztók érdekeinek, illetve a piaci verseny tisztaságának védelmére - indokolt kötelezővé tenni. Ezt a feladatot a tárca rendeleti szabályozás útján fogja megvalósítani.

A konzultáció során a résztvevők számos kérdést tettek fel az EU csatlakozásunkkal várható konkrét változásokat illetően, különös tekintettel az európai forrásokhoz való hozzáférés lehetőségeire.